

Satranç

Kıvanç Çefle [btsatranc@tubitak.gov.tr]

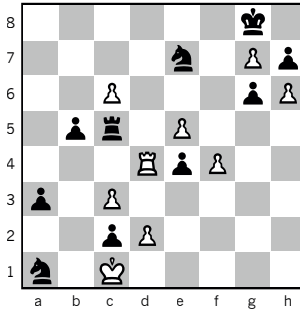
Kadınlar ve Satranç-II

Sevgili okurlarımız, önceki yazımızda satrançta bir oyuncu olarak öne çıkan ve satranç tarihine geçen kadınlardan söz etmiştik. Bu sayımızda ise problem kuran kadınları ele alacağız.

Bugünkü formatında olmasa da satranç kompozisyonlarının dokuzuncu yüzyılda Arap satranççılar arasında ortaya çıktığı kabul ediliyor. Yüzyıllar boyunca da satranç problemi kurma etkinliği erkeklerle sınırlı kalmış görünüyor. Öyle ki kadınların satranca ilgisinin artık gözle görünür hâle geldiği 19. yüzyıla kadar elde edilen kayıtlarda bir kadın tarafından ortaya konmuş herhangi bir satranç problemine rastlamak mümkün değil. Bu anlamda tarihe adını yazdıran ilk kadınlardan biri, bugün hakkında neredeyse hiçbir şey bilinmeyen Anna Maria von Hellwig'dir. Aşağıda onun kurduğu bir "ters mat" göreceksiniz (Diyagram 1):

Diyagram 1

Anna Maria von Hellwig
Handbuch der Schachaufgaben, 1862

Beyaz oynar ve yedi hamlede kendini mat ettirir.

Çözüm:

1. Kd8+ Şf7 2. Kf8+ Şe6 3. Kf6+ Şd5 4. Kd6+ Şc4 5. Kd4+ Şb3 6. Kb4+ Şa2 7. Kb2+ axb2#

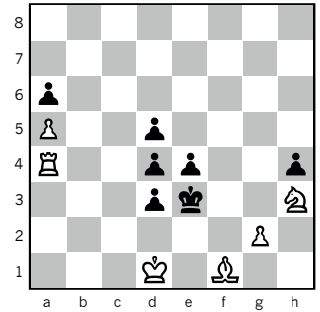
Beyaz kalenin sistematik bir şekilde siyah şahı tahtanın köşesine doğru sürmesi ve sonunda da kendini feda etmesi hoş bir izlenim bırakıyor.

Satranç dünyasında bir kurgucu olarak varlığını hissettiren ilk

kadının Sophia Schett (1836-1902) olduğu söylenebilir. Schett'in eserlerine bakıldığında problem sanatının ilkelerine hâkim olduğunu ve zekice motifler kullandığını görürüz. İşte onlardan biri (Diyagram 2):

Diyagram 2

Sophia Schett
Wiener Hausfrauen-Zeitung, 1882

Beyaz oynar ve altı hamlede mat eder.

Çözüm:

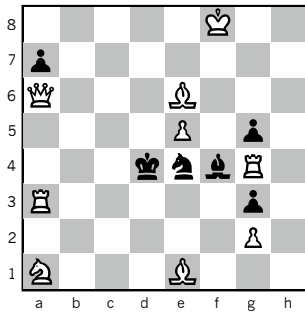
1.Kb4 d2 2.Fxa6 d3 3.Fb7 d4 4.Fxe4! Şxe4 5. Kb5 Şe3 6. Ke5#.

Ama şüphesiz ki kadın problemlerinin en ünlüsü ve

hatta 19. yüzyılın en önemli kurgucularından biri İngiliz Edith Elena Helen Baird'dir (1859-1924). Baird, satranç sever bir aileye doğmuştu; bir yazar olan babası, annesi ve ağabeyleri ya amatör olarak ya da turnuva düzeyinde satrançla ciddi bir şekilde ilgileniyorlardı. 1880'lerde problem kurmaya başlayan Baird'in kurguları birçok kuvvetli yarışmada ödüller kazandı. Dahası, ömrü boyunca 2.000 dolayında problem kurarak döneminin en üretken problem kurgucusu olarak ünlendi. Baird, ayrıca problemlerini bir arada sunduğu iki kitap da hazırladı. Şimdi onun problemlerinden birini görelim (Diyagram 3):

Diyagram 3

Hackney Mercury, 1894
Üçüncü Şeref Mansiyonu

Beyaz oynar ve iki hamlede mat eder.

Çözüm:

- 1. Ke3!** (*zugzwang*)
a) 1...Şxe3 2. Ac2#;
b) 1...Şxe5 2.Fc3#;
c) 1...Şc5 2. Ab3#;
d) 1...Ac5 2. Ac2#;
e) 1...Ac3 (A~) 2. Vxa7#;
f) 1...Fxe3 2. Vd6#;
g) 1...Fxe5 2. Vxa7#.

Zamanın ruhuna uygun, zengin varyantlarla dolu bir problem.

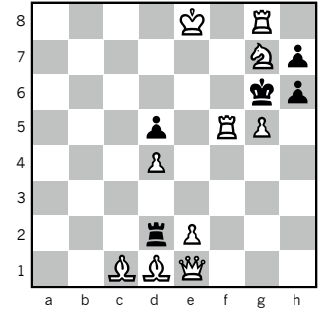
Edith Elena Helen Baird

Çağdaş kadın problem kurgucuları arasında hiç şüphesiz ki İsviçreli Odette Vollenweider (1933-2021) önde geliyor. Vollenweider, ilk problemini 25 yaşında yayınladı ve senelerce bir erkek ismi olan Gabriel Baumgartner takma adını kullandı. Söylendiğine göre bunun nedeni satrancın genelde erkeklerin egemen olduğu bir alan olan olarak görülmesi ve kendisine önyargılı davranılacağını düşünmesiydi. Bir başka yorumla göreyse kadın olduğu anlaşılırsa yarışma hakemlerinin ona pozitif ayrımcılık yapacağı kaygısını taşıyordu. Yani Vollenweider erkeklerden ayrı tutulmak istemiyor ve onlarla aynı kategoride değerlendirilmeyi amaçlıyordu. Zaten problemlerinin düzeyi onun seviyesini açıkça gösteriyor. 2007 yılında Dünya Satranç Kompozisyonu Federasyonu tarafından kendisine "Onursal Kompozisyon Ustası" unvanı verilen Vollenweider, otuz yıldan uzun bir süre *Neue Zürcher Zeitung* gazetesinin problem köşesinin editörlüğünü de yaptı.

Aşağıda onun güzel bir problemini görüyoruz (Diyagram 4):

Diyagram 4

Odette Vollenweider
The Sun-Herald, 1961
Övgü

Beyaz oynar ve iki hamlede mat eder.

Çözüm:

Hazır mat: 1...exd1=V 2. Ve6#.
Ancak 1...h5, 1...hxg5 ve 1...Kxd4 hamlelerinin cevabı yok.
Deneme hamleleri: 1. Şe7? h5!; 1. Fc2? hxg5!; 1. Vf2? exd1=V; 1. Kxd5? Kxd4!

Anahtar hamle **1. Vf1!** (*zugzwang*)

a) 1...exd1=V 2. Va6#;

b) 1...e1=V+ 2. Ae6#;

c) 1...exf1=V 2. Fh5#;

d) 1...Kxd1 2. Kf6#;

e) 1...hxg5 2. Kf6#.

Klasik tarzda kurulmuş bir problem.

Odette Vollenweider

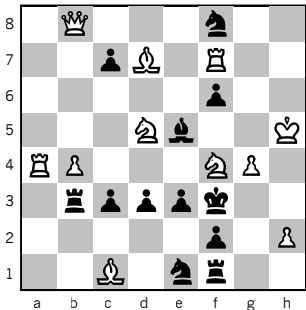
Sevgili okurlarımız, kadın kurguculardan daha fazla örnek sunmak isterdik. Ancak yerimiz bu kadarına izin veriyor. "Ayın Problemleri"nde, çağımızın bir diğer önemli kadın kompozisyon ustası olan Azerbaycanlı Züleyha Eyvazova'nın iki problemini bulacaksınız.

Ayın problemleri

1950 doğumlu Züleyha Eyvazova özellikle 1970'li ve 1980'li yıllarda aktifti. Bir petrol mühendisi ve akademisyen olan Eyvazova, yalnızca kadın kurgucuların yapıtlarına yer verdiği *Satranç Kompozisyonunun Kraliçeleri* isimli bir kitap da yazdı. "Hanımın Teması" olarak bilinen kendi kurguladığı bir temayı problem literatürüne tanıttı. Aşağıda onun iki problemini bulacaksınız. Çözümleri sonraki sayımızda...

Diyagram 5

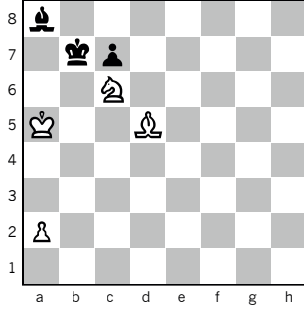
Züleyha Eyvazova
Şahmatnoe Obozrenie, 1982
Üçüncülük Ödülü

Beyaz oynar ve üç hamlede mat eder.

Diyagram 6

Züleyha Eyvazova
Rafael Kofman-75 Jübile Turnuvası, 1984
Övgü

Beyaz oynar ve 10 hamlede mat eder.

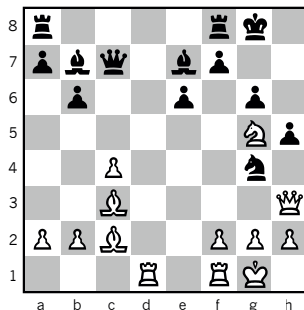

Züleyha Eyvazova

Geçen ay sorulan soruların çözümleri

Diyagram 7

Vera Menchik – Sonja Graf
Kadınlar Dünya Şampiyonluğu Maçı, 1937

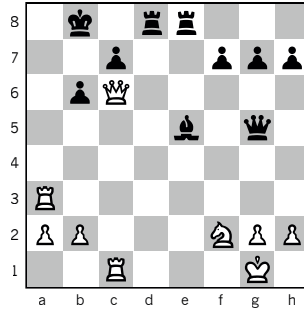
Beyaz oynar ve kazanır.

Menchik burada **1.**

Kd7! oynadı ve bu tipik saptırma hamlesinden sonra rakibi hemen oyunu terk etti. Siyah 1...Vxd7 oynarsa 2. Vxh5 gxh5 3. Fh7# ile oyun biter.

Diyagram 8

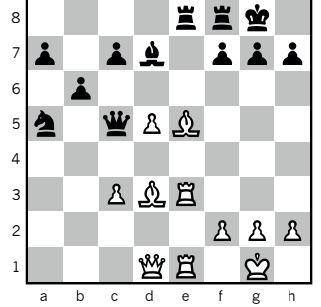
Aleksander Sznepik -
Nona Gaprindaşvili
Sandomir, 1976

Sıra siyahlarla oynayan Nona Gaprindaşvili'de. Çok kuvvetli bir mat tehdidiyle (Ka8# ya da Va8#) karşı karşıya olan ve yenilginin eşliğinde gibi görünen Gaprindaşvili burada **25...Vxc1+!!** oynadı ve dengeler bir anda altüst oldu: **26. Vxc1 Fxb2!** Böylece üstünlüğü ele geçiren Gaprindaşvili oyunu kazanmayı da bildi: **27. Ka8+ Şxa8 28. Vc6+ Şb8 29. Ae4 Fd4+ 30. Şh1 Ke5 31. g4 Kde8 32. Ag3 Fc5 33. a4 Fd6 34. Vd7 K8e7 35. Vc6 Kc5 36. Vf3 Kc4 37. Şg2 Kxa4 38. Ah5 Ka2+ 39. Şf1 Fb4** beyaz oyunu terk etti.

Diyagram 9

Judit Polgar-Anatoli Karpov
Essent Crown, Hollanda,
2003

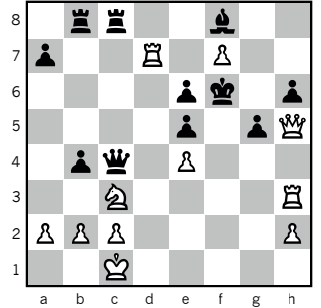

Beyaz oynar ve kazanır.

Polgar klasik bir fil fedası ile oyunu kazandı: **25. Fxh7+! Şxh7 26. Vh5+** ve Karpov burada oyundan çekildi (26...Şg8 27.Fxg7 Şxg7 28.Kg3+ Şf6 29.Vg5#).

Diyagram 10

Hou Yifan – Marie Sebag
Hangzhou (Çin), 2011

Aralıklarla üç kez Kadınlar Dünya Şampiyonu (2010-12, 2013-15 ve 2016-17) olan Çinli Hou Yifan beyazlarla oynuyordu ve şık bir vezir fedasıyla oyunu kazandı: **30. Vxh6+!! Fxh6 31. Kxh6+ Şg7 32. f8=V+!** Rakibi oyundan çekildi çünkü eğer 32...Şxf8 oynarsa 33. hamlede Kh8# ile mat var.